

Promemoria

Erkännande av utländska fullmaktsäktenskap

Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian behandlas frågan om erkännande av utländska fullmaktsäktenskap, dvs. äktenskap som ingåtts utan att båda parter varit närvarande vid vigseln. I syfte att stärka skyddet för barn och vuxna mot ofrivilliga äktenskap föreslås att ett sådant fullmaktsäktenskap som utgångspunkt inte ska erkännas i Sverige, om minst en av parterna hade anknytning till Sverige när äktenskapet ingicks.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2015.

Innehållsförteckning

1	Förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap	3
2	Ärendet.....	4
3	Erkännande av utländska äktenskap i Sverige	4
4	Erkännande av fullmaktsäktenskap i Sverige.....	7
5	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	12
6	Ekonomiska och andra konsekvenser	13
7	Författningskommentar	14

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 8 a § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 a §²

Ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag erkänns inte i Sverige

1. om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige *eller*

2. om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång.

1. om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige,

2. om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång, *eller*

3. om det har ingåtts utan att parterna varit närvarande samtidigt vid vigseln och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl att erkänna äktenskapet.

Första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl att erkänna äktenskapet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Äldre bestämmelser gäller för äktenskap som har ingåtts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1971:797.

² Senaste lydelse 2004:144.

2 Ärendet

I maj 2010 fick en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av relevant straffrättslig, civilrättslig och internationellt privaträttslig lagstiftning samt föreslå de ändringar som kunde behövas för att ytterligare stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. I uppdraget ingick att överväga om det fanns skäl att införa ytterligare begränsningar avseende erkännande av äktenskap som ingåtts enligt utländsk lag. Äktenskap som ingåtts utan att båda parter varit närvarande vid vigseln (s.k. fullmaktsäktenskap) nämndes särskilt i det sammanhanget, mot bakgrund av att sådana äktenskap inte sällan väcker frågan om parterna har haft möjlighet att samtycka till äktenskapet (dir. 2010:54). I maj 2012 överlämnade utredningen betänkandet Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35). Betänkandet har remissbehandlats. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2012/3998/L5).

I betänkandet lämnar utredningen förslag till vissa straffrättsliga och civilrättsliga författningsändringar. Däremot lämnas inget förslag till ändring av de svenska reglerna om erkännande av utländska äktenskap.

Remissutfallet är som helhet i huvudsak positivt. Betänkandets bedömning att inte föreslå någon begränsning av möjligheten att erkänna fullmaktsäktenskap har dock fått ett mer negativt mottagande. I promemorian behandlas denna fråga på nytt.

3 Erkännande av utländska äktenskap i Sverige

Förutsättningar att erkänna ett äktenskap

Att ett utländskt äktenskap erkänns i Sverige innebär att det tillerkänns giltighet som ett äktenskap med alla de rättsverkningar som följer av ett sådant. Om äktenskapet inte erkänns saknar det rättsverkningar i Sverige. Ett och samma par kan alltså anses ogifta i Sverige men gifta i något annat land.

Erkännande av äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag regleras i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Huvudregeln är att ett sådant äktenskap anses giltigt till formen och alltså erkänns i Sverige, om det är giltigt i den stat där det ingicks (1 kap. 7 §). Det krävs inte att äktenskapet har ingåtts genom vigsel inför en behörig vigselförrättare. Det har ansetts tillräckligt med t.ex. ett ingånget äktenskapskontrakt, någon form av religiös eller traditionell ritual eller att parterna helt enkelt ger sig ut för att vara äkta makar, allt under förutsättning att äktenskapet anses giltigt i den främmande staten (se Michael Bogdan, Svensk internationell privaträtt, 7:e uppl., s. 184).

Från huvudregeln att utländska äktenskap erkänns i Sverige finns sedan 2004 vissa undantag (1 kap. 8 a §). Ett äktenskap erkänns inte om det vid tidpunkten för vigseln fanns ett äktenskapshinder enligt svensk lag och

minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige. Ett sådant hinder kan t.ex. vara att en eller båda parterna var underåriga, s.k. barnäktenskap, eller nära släkt med varandra. Vidare erkänns inte ett utländskt äktenskap om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång. Det senare gäller oavsett parternas ålder och även om båda saknade varje anknytning till Sverige när äktenskapet ingicks. Ett äktenskap som har ingåtts trots att det förelegat ett äktenskapshinder eller som har ingåtts under tvång kan ändå erkännas, om det finns särskilda skäl. Denna ventil infördes för att undvika effekter som inte framstår som rimliga i det enskilda fallet (prop. 2003/04:48 s. 32).

Prövningen av om ett äktenskap kan erkännas

Frågan om erkännande av ett utländskt äktenskap kan aktualiseras på olika sätt. Den som vill registrera ett sådant äktenskap i folkbokföringen ska visa upp en vigselhandling för Skatteverket. Prövningen görs normalt enbart med ledning av den handlingen och de övriga uppgifter som har lämnats i ärendet. Om det finns särskilda skäl, får dock Skatteverket begära att anmälan eller uppgift lämnas vid en personlig inställelse (23 § folkbokföringslagen [1991:481]). Skatteverkets beslut att inte erkänna äktenskapet får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Frågan om erkännande kan vidare aktualiseras hos Migrationsverket, t.ex. i samband med en ansökan om uppehållstillstånd, eller i domstol, t.ex. i samband med en tvist om arv. En självständig prövning ska då göras, men dessa myndigheter förlitar sig normalt i stor utsträckning på att folkbokföringen är riktig.

Den som vill ha frågan om äktenskapets giltighet slutligt avgjord får väcka talan om detta i allmän domstol (14 kap. 1 § äktenskapsbalken och 3 kap. 2 § lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap).

Utländska fullmaktsäktenskap

Ett fullmaktsäktenskap innebär att äktenskapet ingåtts utan att båda parter varit närvarande vid vigseln. Ett sådant äktenskap kan ingås både genom en vigselceremoni eller genom att ett äktenskapskontrakt eller liknande undertecknas (SOU 2012:35 s. 243). Fullmaktsäktenskap är relativt vanligt förekommande i delar av världen, däribland Syd- och Centralamerika samt Mellanöstern.

Det är inte möjligt att ingå ett fullmaktsäktenskap enligt svensk lag, eftersom det ställs krav på att parterna måste vara närvarande samtidigt vid vigseln. Ett äktenskap som har ingåtts i strid mot denna bestämmelse är ogiltigt (4 kap. 2 § äktenskapsbalken). Däremot erkänns utländska sådana äktenskap i Sverige, om övriga förutsättningar för erkännande är uppfyllda.

På flera andra håll i världen är uppfattningen att ett fullmaktsäktenskap i allmänhet bör erkännas, om det är giltigt enligt lagen i vigsellandet. Vissa länder har dock valt en annan hållning. I såväl Norge som Finland är huvudregeln att fullmaktsäktenskap inte erkänns. I Danmark kan fullmaktsäktenskap strida mot ordre public.

Det finns inte någon internationell förpliktelse att tillåta eller erkänna fullmaktsäktenskap. Enligt 1962 års New York-konvention angående

samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap, ska parternas samtycke till äktenskap lämnas av dem personligen inför vigselmyndigheten och i vittens närvaro vid vigseln (artikel 1.1). Huvudregeln är alltså ett krav på parternas samtidiga närvaro vid vigseln. Det finns emellertid ett undantag för fullmaktsäktenskap, när en av parterna varit frånvarande i fall då det enligt vigselmyndigheten finns särskilda omständigheter och parterna inför behörig myndighet och i föreskriven ordning har lämnat ett samtycke som inte har återtagits (artikel 1.2). Sverige och flera andra länder har gjort förbehåll mot detta undantag, eftersom det ansågs att båda parter närvaro är nödvändig för att säkerställa att de har lämnat sitt fria och fulla samtycke (se FN:s årsbok [1961], del 1, s. 311). 1978 års Haagkonvention om ingående och erkännande av äktenskap behandlar inte frågan om erkännande av fullmaktsäktenskap och har heller inte ratificerats av Sverige.

Erkännande av fullmaktsäktenskap i Norge

Utgångspunkten i den norska lov (4 juli 1991 nr. 47) om ekteskap är att ett utländskt äktenskap erkänns i Norge, om det ingåtts på ett giltigt sätt i vigsellandet (3 kap. 18 a §). Sedan 2007 gäller dock att ett sådant äktenskap inte erkänns, om det har ingåtts utan att bägge parter var närvarande vid vigseln och minst en av dem var norsk medborgare eller fast bosatt i Norge. Om båda parter begär det kan ett sådant fullmaktsäktenskap ändå erkännas, om starka skäl talar för det. Huvudskälen bakom begränsningen var att förhindra kringgående av den norska äktenskapslagstiftningen och att minska risken för tvångsäktenskap. (Ot.prp.nr 100 [2005-2006] s. 44).

Ett skäl som anfördes mot att begränsa möjligheten att erkänna fullmaktsäktenskap var att det kunde bidra till en ökad uppkomst av s.k. haltande äktenskap, dvs. äktenskap som är giltigt i ett land men inte erkänns i ett annat. Det förhållandet att fullmaktsäktenskap godtas i ett flertal länder i Europa nämndes också som ett argument mot en begränsning. Det låg enligt den norska lagstiftaren emellertid nära till hands att anta att äktenskap som ingås genom fullmakt ökar faran för tvångsäktenskap och andra äktenskap utan samtycke. Med hänsyn härtill och till att den föreslagna lagändringen fått stort stöd bland remissinstanserna infördes begränsningen (a. prp. s. 42 f.).

Att bestämmelsen om att inte erkänna fullmaktsäktenskap är begränsad till att avse fall med norsk anknytning, motiverades med att personer utan sådan anknytning måste anses ha haft skyddsvärda grunder för den valda formen för sitt äktenskap. Personer med angiven norsk anknytning får däremot förutsättas ha satt sig in i den norska lagstiftningen och dess regler om erkännande av fullmaktsäktenskap (a. prp. s. 42).

Vid bedömningen av om det finns starka skäl för att ändå erkänna ett fullmaktsäktenskap, ska beaktas graden av anknytning till Norge, om lång tid har förflutit sedan äktenskapet ingicks och parterna inrättat sig efter det samt om en ogiltighet skulle innebära andra starka negativa konsekvenser för parterna (a. prp. s.70).

Det är Barne-, ungdoms- och familjedirektoratet som prövar om det finns starka skäl för att erkänna ett fullmaktsäktenskap. Handläggningen är skriftlig. Det är dock möjligt för direktoratet att kalla till en intervju,

om någon av parterna var under 18 år vid äktenskapets ingående. Sökandena ska ge in bl.a. vigselhandlingar samt en förklaring till – och eventuell dokumentation kring skälen för – att äktenskapet ingicks genom fullmakt.

4 Erkännande av fullmaktsäktenskap i Sverige

Förslag: Ett utländskt fullmaktsäktenskap ska som utgångspunkt inte erkännas i Sverige, om minst en av parterna vid tiden för äktenskapets ingående hade anknytning till Sverige. Endast i undantagsfall ska ett sådant äktenskap kunna erkännas.

Utredningens bedömning: Utredningen anser att det inte bör ske några förändringar av förutsättningarna att erkänna utländska äktenskap. Fullmaktsäktenskap bör fortsatt kunna erkännas i Sverige.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser framför inga invändningar mot utredningens bedömning. Bland de instanser som särskilt yttrar sig i frågan är remissutfallet dock negativt.

Bland de remissinstanser som är negativa pekar flera på risken för att någon av parterna eller båda ingår äktenskapet under tvång. Enligt *Varken hora eller kuvad* och *Nätverket Män mot hedersförtryck* är fullmaktsäktenskap ett vanligt sätt att gifta bort någon med tvång. Även *Kvinnors Nätverk* menar att man genom att erkänna fullmaktsäktenskap försvårar arbetet med att förhindra barnäktenskap och tvångsäktenskap. *Föreningen Sveriges Socialchefer* är inne på samma linje och anser att utomlands ingångna fullmaktsäktenskap bör regleras på ett sätt som minimerar risken för tvångsäktenskap. *Stockholms universitet, Områdesnämnden för humaniora, juridik och samhällsvetenskap*, menar också – med koppling till frågan om uppehållstillstånd grundat på anknytning – att det finns risker med att inte begränsa i utlandet ingångna fullmaktsäktenskap, eftersom det kan innebära att en part ingår äktenskap utan att vara medveten om det.

Bland andra *Länsstyrelsen i Östergötlands län, RFSU, Rädda barnen, Somaya Kvinno- och Tjejjour, Sveriges Kvinnolobby* och *Sveriges Kvinno- och Tjejjourers riksförbund* anser att fullmaktsäktenskap överhuvudtaget inte ska kunna erkännas i Sverige. Sveriges Kvinnolobby menar att det förhållandet att det förekommer att det ingås äktenskap mot någons vilja genom fullmakt, vilket konstateras av utredningen, är skäl nog att införa en regel om att inte erkänna fullmaktsäktenskap. Sveriges Kvinnolobby anser också, liksom *Varken hora eller kuvad*, att om ett fullmaktsäktenskap ingåtts enligt båda parternas vilja kan parterna formalisera detta genom att vända sig till en vigselförrättare som är förordnad i Sverige. Bland de remissinstanser som i övrigt förespråkar en skärpt reglering återfinns bl.a. *Stockholms kommun, Malmö kommun, Nätverket Män mot hedersförtryck, Svenska FN-förbundet* och *Föreningen Sveriges Socialchefer*. Malmö kommun hänvisar till Norges

lagstiftning på området, medan Nätverket Män mot hedersförtryck bl.a. föreslår en reglering där ett äktenskap kan erkännas efter ansökan av båda parter och om det enligt vigselmyndighetens bedömning förelegat särskilda skäl och parterna inför behörig myndighet och i föreskriven ordning hade lämnat ett samtycke, i enlighet med vad som framgår av 1962 års New York-konvention.

Skälen för förslaget

Fullmaktsäktenskapets konstruktion väcker frågor om de reella möjligheterna att samtycka till äktenskapet

Ett äktenskap kan medföra betydande rättsverkningar, såsom giftorätts-gemenskap, ömsesidig underhållsskyldighet och gemensamt föräldransvar. Det är en ingripande handling i en människas liv, såväl rättsligt som känslomässigt. Följdriktigt anses det därför vara en central förutsättning att ett äktenskap grundas på de blivande makarnas ömsesidiga vilja. Detta kommer till uttryck bl.a. i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948. Där slås det fast att äktenskap endast får ingås med makarnas fria och fulla samtycke. Att ingå äktenskap måste således ske frivilligt. I svensk rätt säkerställs detta genom krav på båda parternas närvaro vid vigseln (4 kap. 2 § första stycket första meningen äktenskapsbalken). Som redovisas i avsnitt 3 har Sverige också gjort förbehåll mot det undantag i 1962 års New York-konvention, som innebär att någon av parterna under vissa förutsättningar inte behöver närvara vid ett äktenskaps ingående. Däremot finns det i svensk rätt inget hinder mot att erkänna ett utländskt äktenskap som brister i kravet på båda parternas närvaro.

Utredningen lämnar flera förslag som syftar till att stärka skyddet mot tvångsäktenskap, vilket är välkommet. Utredningen anser dock att de nuvarande erkännandereglererna är väl avvägda och att en ändring av reglerna inte på något avgörande sätt skulle öka skyddet mot tvångsäktenskap. Vid sin bedömning tar utredningen fasta på bl.a. att de flesta fullmaktsäktenskap inte torde vara tvångsäktenskap och att ett fullmaktsäktenskap redan enligt nuvarande ordning inte ska erkännas, om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång.

Frågan är dock om nuvarande regler är tillräckliga för att säkerställa att utländska tvångsäktenskap inte erkänns i Sverige. Enligt uppgifter från Skatteverket hanterade verket under 2011 sammanlagt 27 ärenden rörande fullmaktsäktenskap och Migrationsverket 39 sådana ärenden. Enligt utredningen har myndigheterna också hanterat ärenden rörande sådana äktenskap som ingåtts utan en parts samtycke eller vetskap. Även utredningens egna undersökningar visar att det förekommer att personer blir gifta mot sin vilja genom ett fullmaktsäktenskap. En aspekt som Migrationsverket lyfter fram och som redovisas i utredningen, är att fall som rör tvångsäktenskap är bland de svåraste att handlägga för myndigheten. Den person som finns här i Sverige, som personen i utlandet hävdar sin anknytning genom äktenskap till, är enligt Migrationsverket ofta mycket rädda för vad familjen eller släkten ska säga om det kommer fram att man nämnt för myndigheten att man inte ville gifta sig. Dessa personer vill inte att maken eller maken kommer till

Sverige, men de vill samtidigt inte att detta ska framgå av Migrationsverkets beslut. Detta visar att det kan finnas ett mörkertal avseende fullmaktsäktenskap som också är tvångsäktenskap. Det är således tydligt att systemet med fullmaktsäktenskap används av den som vill åstadkomma att någon blir gift mot sin vilja.

Det kan konstateras att fullmaktsäktenskapets konstruktion väcker frågor om de reella möjligheterna att samtycka till äktenskapet. Mycket av den kritik som remissinstanserna riktar mot nuvarande ordning och mot utredningens bedömning att denna ordning bör bestå, lyfter också fram just att fullmaktsäktenskap kan innebära en risk för att någon ingår äktenskap mot sin vilja. Vidare är Skatteverkets hantering av registreringsärenden av summarisk karaktär och görs normalt med ledning enbart av de uppgifter som finns i vigselhandlingen. Som *Nätverket Män mot hedersförtryck* påpekar är det därför i praktiken svårt att upptäcka om ett fullmaktsäktenskap har ingåtts med tvång. Sammantalet görs bedömningen att nuvarande regler inte i tillräcklig utsträckning förhindrar att utländska tvångsäktenskap erkänns i Sverige.

Fullmaktsäktenskap bör som utgångspunkt inte erkännas i Sverige

Fullmaktsäktenskap är vanliga i delar av världen, och i många länder, inklusive Sverige, erkänns också ett äktenskap som ingåtts på detta sätt, om det är giltigt enligt lagen i det land där det ingicks. Det finns dock inte någon internationell förpliktelse att tillåta eller erkänna fullmaktsäktenskap. Det finns därmed utrymme för varje stat att i sin internationella privaträtt reglera frågan i enlighet med sin egen rättskultur.

Utredningen anser att det skulle vara systematiskt mindre lämpligt med en inskränkning av förutsättningarna för erkännande och till skillnad från de befintliga inskränkningarna om barnäktenskap och tvångsäktenskap inte tar sikte på någon materiell brist, utan på ett formellt ”fel”. Bristande samtycke och frivillighet kan emellertid lättare döljas när någon av parterna inte är närvarande, vilket erfarenheter från några remissinstanser också visar. Det finns således en nära koppling mellan tvångsproblematiken och den svenska äktenskapsbalkens krav på bådas närvaro. Syftet med att införa en vägransgrund vore då inte heller att hävda svenska formkrav utan att säkerställa att personer ingått äktenskap frivilligt.

Det finns vid ett bibehållande av nuvarande ordning en medveten och reell risk för tvångsäktenskap inbyggd i den svenska lagstiftningen. Mot bakgrund av de uppgifter som framkommit kan det befaras att ett antal människor varje år blir gifta mot sin vilja därför att den svenska lagstiftningen inte tillhandahåller det skydd som vore möjligt att åstadkomma med en skärpt reglering för fullmaktsäktenskapen. Både Norge och Finland har, som redovisas i avsnitt 3, infört begränsningar avseende erkännande av fullmaktsäktenskap i sin lagstiftning. I enlighet med vad som anförs i de norska förarbetena bedöms varken risken för haltande äktenskap eller att fullmaktsäktenskap erkänns i många andra länder utgöra tillräckliga skäl för att behålla nuvarande ordning.

I syfte att minska risken för tvångsäktenskap och förhindra ett kringgående av den nationella äktenskapslagstiftningen bör möjligheterna att erkänna fullmaktsäktenskap i Sverige begränsas.

Det bör finnas en svensk anknytning för att ett fullmaktsäktenskap inte ska erkännas

Som nämns ovan är fullmaktsäktenskap en accepterad form av äktenskap i flera länder. Den reglering som nu övervägs kan inte ändra på detta. Syftet är i stället att minska risken för att personer i Sverige lever i tvångsäktenskap genom att endast erkänna äktenskap som i enlighet med den svenska äktenskapsregleringen ingåtts frivilligt, i båda parter närvaro. Det handlar i grunden om att försvåra ett kringgående av de svenska krav som gäller för äktenskaps ingående.

Som utredningen anför bör den som gifter sig i enlighet med ett visst lands lag normalt kunna räkna med att äktenskapet erkänns också i andra länder. Personer med koppling till Sverige genom hemvist eller medborgarskap ska däremot kunna förväntas ha möjligheter att sätta sig in i den svenska lagstiftningen och det är rimligt att begära att de följer den.

I den norska regleringen om erkännande av fullmaktsäktenskap uppställs krav på att minst en av parterna var norsk medborgare eller fast bosatt i Norge för att erkännande inte ska ske. För svensk del gäller motsvarande krav på anknytning i den bestämmelse som begränsar möjligheten att erkänna utländska barnäktenskap eller andra äktenskap som det skulle ha funnits hinder mot enligt svensk lag (1 kap. 8 a § första stycket 1 lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap). Vid bestämmelsens tillkomst uttalades att den bör ta sikte på fall där omständigheterna typiskt sett är sådana att det finns en risk att parterna agerat för att undvika äktenskapshinder i den svenska lagen. Att låta den omfatta ett äktenskap som ingåtts i enlighet med andra normer än de svenska, om det vid den tidpunkt då äktenskapet ingicks inte fanns skäl för parterna att ta de svenska normerna i beräkning, skulle föra för långt. Endast de fall där det funnits betydande anknytning till Sverige då äktenskapet ingicks skulle därför omfattas av bestämmelsen (prop. 2003/04:48 s. 29). Motsvarande gör sig gällande även i fråga om fullmaktsäktenskap. Att sådana äktenskap faktiskt kan ha ingåtts frivilligt av båda parter talar också för att en motsvarande avgränsning bör ske. Som huvudregel bör alltså ett utländskt fullmaktsäktenskap inte erkännas i Sverige, om minst en av parterna vid tiden för äktenskapets ingående hade anknytning till Sverige

Fullmaktsäktenskap bör kunna erkännas i undantagsfall

På samma sätt som vid utländska tvångsäktenskap och äktenskap som det skulle ha funnits hinder mot enligt svensk lag är det inte lämpligt att helt ta bort utrymmet för erkännande av fullmaktsäktenskap. Äktenskapet medför betydande rättsverkningar och att ett äktenskap inte erkänns får konsekvenser inte bara vad gäller arvsrätt och andra familjerättsliga frågor utan även beträffande t.ex. rätten till familjeåterförening enligt utlänningslagen (2005:716). Situationen kan i enskilda fall vara sådan att det inte framstår som rimligt att vägra erkännande av äktenskapet. Ett undantag från huvudregeln om att inte erkänna fullmaktsäktenskap bör därför finnas.

Frågan är då hur ett sådant undantag bör utformas. Med tanke på att fullmaktsäktenskap kan ingås med båda parter samtycke, kan det övervägas om möjligheterna att erkänna ett sådant äktenskap bör vara

större än vid ett äktenskap som har ingåtts i strid mot något äktenskaps-hinder eller under tvång. Man skulle kunna tänka sig att inrätta en ordning som innebär att ett fullmaktsäktenskap ska kunna erkännas om parterna, genom att t.ex. gemensamt intyga och presentera dokument från vigsellandet, bevisar att båda har ingått fullmaktsäktenskapet frivilligt. En sådan ordning framstår dock som tveksam, inte minst eftersom många som har tvingats in i ett sådant äktenskap sannolikt skulle intyga för svenska myndigheter att äktenskapet ingåtts frivilligt. Det skulle också innebära en administrativt komplicerad och tungrodd ordning. Till detta kommer att utgångspunkten för en begränsning av möjligheten att erkänna fullmaktsäktenskap är – av de skäl som redovisas ovan – de tveksamheter som äktenskapsformen i sig inrymmer. Av dessa skäl framstår det som rimligt att förutsättningarna för ett erkännande motsvarar de som gäller för äktenskap som ingåtts i strid mot något äktenskapshinder eller under tvång.

Tvångsäktenskap och äktenskap i strid mot svenska äktenskapshinder kan erkännas om det finns särskilda skäl. Utredningen överväger om det i stället bör krävas synnerliga skäl för att ett erkännande ska kunna ske. Det huvudsakliga skälet mot en sådan skärpning är dock, enligt utredningen, att situationer av det slag som enligt förarbetena motiverar ventilen även i fortsättningen bör kunna föranleda erkännande. Ett antal remissinstanser anser däremot att möjligheten att erkänna äktenskap bör begränsas ytterligare eller t.o.m. helt tas bort. Den frågan bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Den begränsning avseende erkännande av fullmaktsäktenskap som nu föreslås bör, som nämns ovan, tillämpas med samma utgångspunkter som barnäktenskap och tvångsäktenskap. Ventilen för fullmaktsäktenskap bör alltså utformas på samma sätt som ventilen för tvångsäktenskapen och äktenskapen som ingåtts i strid mot svenska äktenskapshinder.

Bedömningen av när ett fullmaktsäktenskap kan erkännas bör vara restriktiv och grundas på omständigheterna i det enskilda fallet (jfr prop. 2003/04:48 s. 32 f.). Ibland kan anknytningen till Sverige, exempelvis när den består i ett svenskt medborgarskap för en av personerna, som är medborgare även i ett annat land, vara mindre stark. Frågan om erkännande kan också bli aktuell först en lång tid efter vigseln och anknytningen till Sverige kan under mellantiden ha varit mycket svag. Parterna kan då ha inrättat sig efter att de är gifta. Om ett nekat erkännande i de beskrivna situationerna kan antas få allvarliga konsekvenser för parterna bör det finnas en möjlighet att erkänna äktenskapet.

Om en av parterna inte är bosatt i Sverige kan ett nekat erkännande av äktenskapet vidare få till följd att han eller hon inte kan beviljas uppehållstillstånd i Sverige på anknytning till den part som är bosatt här (5 kap. 3 § första stycket 1 utlänningslagen och MIG 2007:19). Detta gäller redan i de fall där parterna ingått äktenskap i strid mot något äktenskapshinder eller under tvång. För parter som ingått sitt äktenskap genom fullmakt och som vill återförenas i Sverige finns i regel en möjlighet att göra det genom att ingå äktenskap där båda parter är närvarande, antingen i Sverige eller genom att den som är bosatt i Sverige reser till utlandet. Det kan emellertid finnas omständigheter i fall av fullmaktsäktenskap som gör att detta inte är möjligt och där ett nekat

erkännande kan antas få allvarliga konsekvenser för parterna. Även i sådana situationer bör det finnas en möjlighet att erkänna äktenskapet.

Myndigheternas hantering

Frågan om erkännande av ett utländskt äktenskap kan aktualiseras på olika sätt och hos olika myndigheter (se närmare avsnitt 3). Det finns inte anledning att föreslå någon annan ordning för hanteringen av fullmaktsäktenskap än den som redan gäller för erkännande av utländska äktenskap i allmänhet. Bedömningen av om det rör sig om ett fullmaktsäktenskap och om det i så fall finns skäl att ändå erkänna det som giltigt, kommer alltså i första hand att prövas av Skatteverket men också av t.ex. Migrationsverket eller domstol.

När det för Skatteverket, av handlingarna eller på annat sätt, framgår att det är fråga om ett fullmaktsäktenskap, är utgångspunkten att ett sådant äktenskap inte är giltigt. Skatteverkets handläggning av ett sådant ärende får följa samma ordning som redan gäller vid äktenskap i strid mot svenska äktenskapshinder eller sannolika tvångsäktenskap, med möjligheter till muntlig handläggning och att kunna överklaga beslut i erkännandefrågan till allmän förvaltningsdomstol.

5 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringen ska träda i kraft den 1 januari 2015.

Äldre bestämmelser ska gälla för äktenskap som har ingåtts före ikraftträdandet.

Skälen för förslagen: Den lagändring som föreslås i denna promemoria bör träda i kraft i samband med utredningens förslag om stärkt skydd mot barnäktenskap och tvångsäktenskap. Detta bedöms kunna ske tidigast den 1 januari 2015.

När motsvarande bestämmelser om erkännande av äktenskap i strid mot ett äktenskapshinder och av äktenskap som ingåtts under tvång infördes 2004 angavs att bestämmelserna inte skulle tillämpas på äktenskap som hade ingåtts före ikraftträdandet. Frågan om erkännande kommer i första hand upp då en uppgift om äktenskap ska föras in i folkbokföringsregistret. Att genom en retroaktiv verkan generellt väcka frågan om erkännande i de äktenskap som redan är registrerade är varken från principiell eller från praktisk utgångspunkt lämpligt (prop. 2003/04:48 s. 43). En övergångsbestämmelse med innebörd att äldre bestämmelser ska gälla för erkännande av fullmaktsäktenskap som har ingåtts före ikraftträdandet bör därför införas.

6 Ekonomiska och andra konsekvenser

Bedömning: Förslaget innebär att skyddet mot tvångsäktenskap stärks.

Förslaget kan förväntas i begränsad utsträckning leda till merarbete för de myndigheter, framför allt Skatteverket, som handlägger ärenden där frågan om erkännande av fullmaktsäktenskap kan komma upp. Det merarbete som förväntas uppstå är dock så begränsat att det bör kunna rymmas inom de befintliga anslagen till de berörda myndigheterna. Förslaget väntas inte i övrigt medföra ökade kostnader för det allmänna.

Skälen för bedömningen: Förslaget innebär att fullmaktsäktenskap som ingåtts enligt utländsk lag som utgångspunkt inte längre erkänns i Sverige. En konsekvens av detta är att skyddet i svensk lagstiftning mot tvångsäktenskap stärks.

Frågan om erkännande av ett utländskt äktenskap kommer vanligen upp då en uppgift om äktenskap ska föras in i folkbokföringsregistret. Bedömningen kan även bli en fråga i olika sammanhang för andra myndigheter, som t.ex. Migrationsverket och domstolar. Dessa myndigheter gör redan enligt nuvarande ordning en bedömning av giltigheten av utländska äktenskap. Betydelsen av en invändning om tvång kan komma upp i en sådan bedömning, och tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen om fullmaktsäktenskap föranleder liknande ställningstaganden. Det är visserligen något osäkert hur många fall det kommer att handla om, men det kan utifrån tillgängliga uppgifter antas att det endast kommer att röra sig om ett fåtal fall (se SOU 2012:35 s. 245). Det kan inte uteslutas att behovet av muntlig handläggning kan öka något. Det merarbete som förväntas uppstå för Skatteverket och andra myndigheter är dock sammanfattningsvis så begränsat att kostnaderna för det bör rymmas inom de befintliga anslagen.

7 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

1 kap. Om äktenskaps ingående

8 a § Ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag erkänns inte i Sverige

1. om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige,

2. om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång, *eller*

3. om det har ingåtts utan att parterna varit närvarande samtidigt vid vigseln och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige.

Första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl att erkänna äktenskapet

Paragrafen innehåller bestämmelser som begränsar möjligheten att i Sverige erkänna äktenskap som ingåtts enligt utländsk lag. Övervägandena finns i avsnitt 4.

I *första stycket* punkten 3, som är ny, införs ytterligare ett undantag från den grundläggande principen i 7 § om att utländska äktenskap erkänns i Sverige. Om ett sådant äktenskap ingåtts utan att parterna varit närvarande samtidigt (fullmaktsäktenskap), ska det inte erkännas. Liksom för undantagen i punkterna 1 (äktenskap i strid mot svenska äktenskapshinder) och 2 (tvångsäktenskap), rör det sig om ett preciserat undantag vid sidan av det mer allmänna förbehållet för ordre public i 7 kap. 4 §.

Undantaget omfattar, liksom de andra två undantagen i paragrafen, både äktenskap som har ingåtts i Sverige inför utländsk vigselförrättare (6 §) och äktenskap som har ingåtts utomlands enligt utländsk rätt (7 §). För att bestämmelsen ska vara tillämplig krävs inte att det utländska äktenskapet har ingåtts vid en vigsel inför en behörig vigselförrättare. Den är även tillämplig på äktenskap som har ingåtts t.ex. genom någon form av religiös ritual. Undantaget gäller enligt sin lydelse äktenskap. Det bör dock kunna vara till vägledning i fråga om andra rättsordningars institut som har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap enligt svensk lag och som omfattar par av samma kön (jfr bet. 2008/09:CU19 s. 19 och 22).

Bestämmelsen gäller om minst en av parterna hade anknytning till Sverige. Kravet på anknytning till Sverige är detsamma som i första punkten. Anknytningen ska ha funnits vid den tidpunkt då äktenskapet ingicks och ha bestått i svenskt medborgarskap eller svenskt hemvist för åtminstone en av makarna (prop. 2003/04:48 s. 29 f. och 55).

Förutsättningarna för bedömningen av om det rör sig om ett fullmaktsäktenskap är i princip desamma som för övriga undantag i paragrafen. En bedömning av om det finns grund för att vägra erkännande får göras med ledning av de uppgifter som då är tillgängliga för den myndighet som prövar frågan (a. prop. s. 55).

Med stöd av andra stycket är det möjligt att i undantagsfall erkänna ett fullmaktsäktenskap. Det handlar om liknande situationer som de som anses relevanta vid erkännande av de äktenskap som i övrigt regleras i paragrafen, där konsekvenserna av ett vägrat erkännande i det enskilda fallet annars kan antas bli orimliga. Frågan behandlas närmare i avsnitt 4. Om ett utländskt fullmaktsäktenskap erkänns, anses det ha bestått från den tidpunkt då det ingicks.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.
2. Äldre bestämmelser gäller för äktenskap som har ingåtts före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* ska den nya bestämmelsen börja tillämpas den 1 januari 2015.

Av *andra punkten* framgår att tillämpningen av regeln om undantag från erkännande av utländska äktenskap när det gäller fullmaktsäktenskap är inskränkt till äktenskap som ingåtts efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 5.